

POLÓNYI ISTVÁN

Az életpályamodell bevezetése után

ISKOLA – VILÁG

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a hazai pedagógus-életpályamodell bevezetésének hatásait igyekszik feltárni. Annak három következményét vizsgálja. Először is az új bérendszert nyomán kialakult jövedelmeket elemzi hazai és nemzetközi összehasonlításban, vizsgálva azt, hogy amaz mennyiben változtatta meg a magyar pedagógusok bérszintjét. A másik elemzés a pedagógusképzésre felvett hallgatók két jellemzőjét – a nyelvvizsgálóval rendelkezők arányát és az elért felvételi pontszámot, illetve ezek más képzési területhez viszonyított változásait – vizsgálja, feltételezve, hogy az életpályamodell bevezetése elmozdulást hozott ebben a tekintetben a pedagógusképzésre felvettek átlagos tudásminőségében. Végül elemzi a tanulmány a hazai oktatási rendszerben foglalkoztatott pedagógusállomány korstruktúráját, illetve azt, hogy az életpályamodell ebben milyen változásokat generált. A tanulmány az elemzések tanúságaként azt fogalmazza meg, hogy az életpályamodell bevezetése nem hozott áttörést a hazai pedagógusok helyzetében, s gyakorlatilag nem remélhető, hogy hatására a pedagógus-szakma magasabb presztízsű hivatássá válik.

Kulcsszavak: *pedagógus-életpályamodell, pedagóguskereset, a pedagóguspálya felvételi rekrutációja, pedagógusok korstruktúrája*

BEVEZETÉS – ELEMZÉSEK ÉS ADATOK

Ebben az írásban azt elemezzük, hogy a pedagógus-életpályamodell hogyan és mennyiben hatott a hazai pedagógusok helyzetének néhány összetevőjére.

Három metszetét vizsgáltuk meg ennek a hatásnak.

Először a pedagógus-életpályamoddal bevezetett új bérezést – pontosabban azt, hogy az mennyire hatott a bérszintre hazai és nemzetközi összehasonlításban. Ehhez a Nemzeti Foglalkozási Szolgálat (nfsz.munka.hu) hazai bértarifa-adatait, valamint az OECD.stat¹ pedagógusbéradatait használtuk (ez utóbbit az egy főre jutó GDP-vel való saját számításon alapuló arányítással).

¹ <https://stats.oecd.org/>

Másodszor a pedagógusképzésre felvett hallgatók esetében azt vizsgáltuk, hogy olyan jellemzők, mint a bejutási pontszám és a nyelvvizsgálóval rendelkezők aránya hogyan változott az elmúlt időszakban. Feltételeztük, hogy a pedagógus-életpálya-modell bevezetése pozitívan hatott a pálya presztízsére, s így a felsőoktatásba bejutók ezen adatait – amelyeket a minőség jellemzőinek tekinthetünk – kedvezően befolyásolta. Ehhez négy év (2009, 2012, 2015 és 2018) felvételi adatbázisát² elemeztük, a felvettek elért pontszámát és a nyelvvizsgálóval rendelkező (pontosabban azért többletpontszámot nyert) felvett hallgatók arányát tekintve, s azt képzési területenként összehasonlítva.

A harmadik terület, amit megvizsgáltunk: a pedagógusok korstruktúrájának alakulása, ismét csak azt feltételezve, hogy erre az életpálya-modell kedvezően hatott. Itt is az OECD.stat adatbázisára támaszkodtunk, azt vizsgálva, hogy a hazai pedagógusállomány korstruktúrája hogyan alakult az *elmúlt évtizedben*, továbbá az OECD PISA adatbázisára³ építve néztük meg ennek hatását a PISA-eredményekre.

A PEDAGÓGUS-ÉLETPÁLYAMODELL ÉS BÉRKIHATÁSA

Közismert, hogy a 2011. évi CXCV. (a nemzeti köznevelésről szóló) törvény új pedagógus-előmeneteli rendszert határozott meg 2013. IX. 1-jei hatálybalépéssel. Ennek lé-

nyege, hogy a pedagógusokat különböző minősítések alapján fokozatokba sorolja, s ehhez szabott fizetési lépcsőket állapít meg. 2013-ban azonban az azonnali belépés helyett fokozatos hatályba lépésről határoztak, amelynek nyomán a fizetési fokozatok a teljes összegüket csak 2017. IX. 1-jén érték el. Majd az 2015. évi költségvetési törvényben

lényegesen alacsonyabb ütemű lett az alapbérek növekedése

ismételten módosították a pedagógus-előmeneteli rendszert. E módosítás lényege az volt, hogy a bérképzés addigi alapját képező minimálbér helyére a költségvetési törvényben

meghatározott vetítési alap lépett (ami azóta fokozatosan elmarad a minimálbér összegétől), ennek nyomán pedig lényegesen alacsonyabb ütemű lett az alapbérek növekedése. (Lásd erről *Polónyi*, 2015.) Végül is a módosítások nyomán a kezdetben radikálisnak ígérkező béremelés erősen visszafogottá vált.

Az adatokból (*1. táblázat*, illetve *1. ábra*) jól látszik, hogy a pedagóguskeresetek 2013 és 2016 között mintegy 53–64%-kal növekedtek, de messze nem érték el a diplomások nemzetgazdasági átlagkeresetét (már csak azért sem, mert azok is növekedtek 2013-hoz viszonyítva 10–15%-kal). Az életpálya-modell hatása a fizetésekre tehát 2013 és 2016 között annyiban állapítható meg, hogy a pedagógusbérek lemaradása a diplomások nemzetgazdasági átlagbérehez képest mintegy 15 százalékpontnyit csökkent, de előbbieket összege továbbra is fele, kétharmada maradt utóbbinak. Ez sem kevés, de jelentősen elmarad a várakozásoktól.

2 Köszönettel tartozunk az Oktatási Hivatalnak, hogy a felvételi adatbázisokat – természetesen anonimizálva – a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola rendelkezésére bocsátotta.

3 <http://www.oecd.org/pisa/data/>

1. TÁBLÁZAT

A pedagógusfoglalkozásúak havi teljes átlagkeresetének⁴ alakulása 2009 és 2016 között (eFt/hó)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Középiskolai tanár, oktató (FEOR 2421)	237	239	235	221	232	293	299	322
Általános iskolai tanár, tanító (FEOR 2431)	199	205	205	193	203	283	279	302
Óvónő (Csecsemő- és kisgyermeknevelő, óvodapedagógus) (FEOR 2432)	180	185	183	173	182	250	250	265
Nemzetgazdasági átlag főiskolai végzettséggel	302	302	306	309	323	348	355	369
Nemzetgazdasági átlag egyetemi végzettséggel	431	441	448	460	468	477	485	506
Középiskolai tanár az egyetemi végzettséggel dolgozók nemzetgazdasági átlagához viszonyítva	55%	54%	53%	48%	50%	61%	62%	64%
Óvónő a főiskolai végzettséggel dolgozók nemzetgazdasági átlagához viszonyítva	42%	42%	41%	38%	39%	52%	51%	52%

FORRÁS: <https://nfsz.munka.hu> (az adattár alapján saját számítás)

Nemzetközi összehasonlításban vizsgálva a hazai pedagógusok fizetésének alakulását, valamivel differenciáltabb képet kapunk (2. ábra). Azt látjuk, hogy lényegében egyik hazai oktatási szint pedagógusainak fizetése sem éri el az OECD-átlagot a pedagógus-életpályamodell bevezetése után sem, azonban oktatási szintenként eltérő a helyzet.

Az óvodapedagógusok esetében tapasztalható a legkedvezőbb helyzet, 2017-es fizetésük több mint 10 százalékponttal haladja meg a 2009-est az egy főre jutó GDP arányában vizsgálva. Az általános iskolában tanító pedagógusok esetében 2009 és 2017 között 5 százalékpontos növekedés tapasztalható. Ugyanakkor a magyar középiskolai tanárok 2009-es éves fizetése

⁴ A teljes átlagkereset jelentése: „A megfigyelt hónapban számfejtett összes bruttó kereset, melyhez hozzáadjuk az előző évi nem havi rendszerességű prémiumok, jutalmak, 13. havi fizetés 1/12-ed részét. Az egyes soroknál [itt értsd: foglalkozásoknál] a fentiek szerint számított súlyozott számtani átlag jelenik meg.” (Lásd a <https://nfsz.munka.hu/bertarifai/> adattár módszertani útmutató részében.)

89%-a volt az egy főre jutó GDP-nek, 2017-ben pedig 86%-a, tehát az ő esetükben a pedagógus-életpályamodell hatása igen gyorsan eltűnt, s mára gyakorlatilag kedvezőtlenebb az egy főre jutó GDP-hez viszonyított fizetési helyzetük, mint 2009-ben volt.

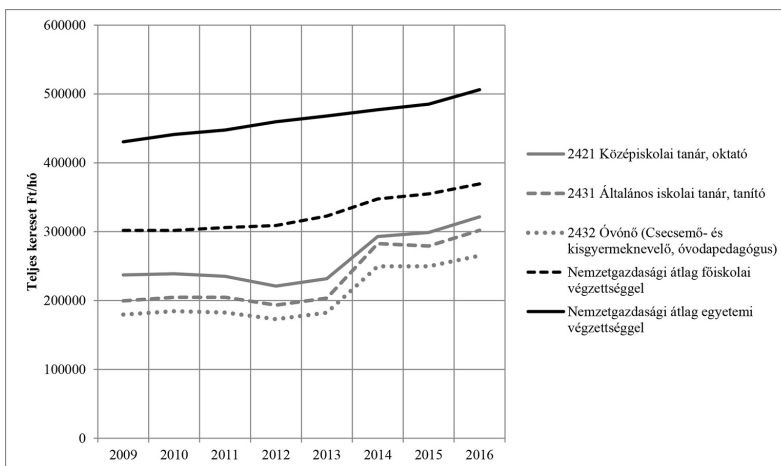
Az egyes oktatási szinteken tanító pedagógusok fizetésének az OECD-átlaggal és egymással történő összehasonlítása (3. ábra) azt mutatja, hogy az általános iskolában tanító pedagógusok helyzete jelentősen javult, különösen az alsó tagozaton tanítók esetében. 2009-től 2013-ig – az életpályamodell bevezetésének kezdetéig – ugyan jelentősen romlott az OECD-átlaghoz viszonyított bérszintjük – az alsósok

esetében 2013-ban az OECD-átlag az egy főre jutó GDP 53%-ára, a felső tagozaton tanítók esetében 51%-ára esett –, viszont az új bérrendszer bevezetése után, 2015-re az OECD-átlag az alsósoknál 71%-ra, a felsősoknál 67%-ra javult. Ezt követően viszont 2017-re mindkettő helyzete mintegy 2 százalékponttal csökkent.

Ugyanakkor a magyar középiskolai tanárok esetében, bár a trendek hasonlóak, a végeredmény az, hogy míg a 2009-es éves fizetés 89%-a volt az egy főre jutó GDP-nek, addig 2017-ben csak a 86%-a. Gyakorlatilag tehát az ő esetükben **mára a pedagógus-életpálya által biztosítandó béremelés – az egy főre jutó GDP arányában vizsgálva – elapadt.**

1. ÁBRA

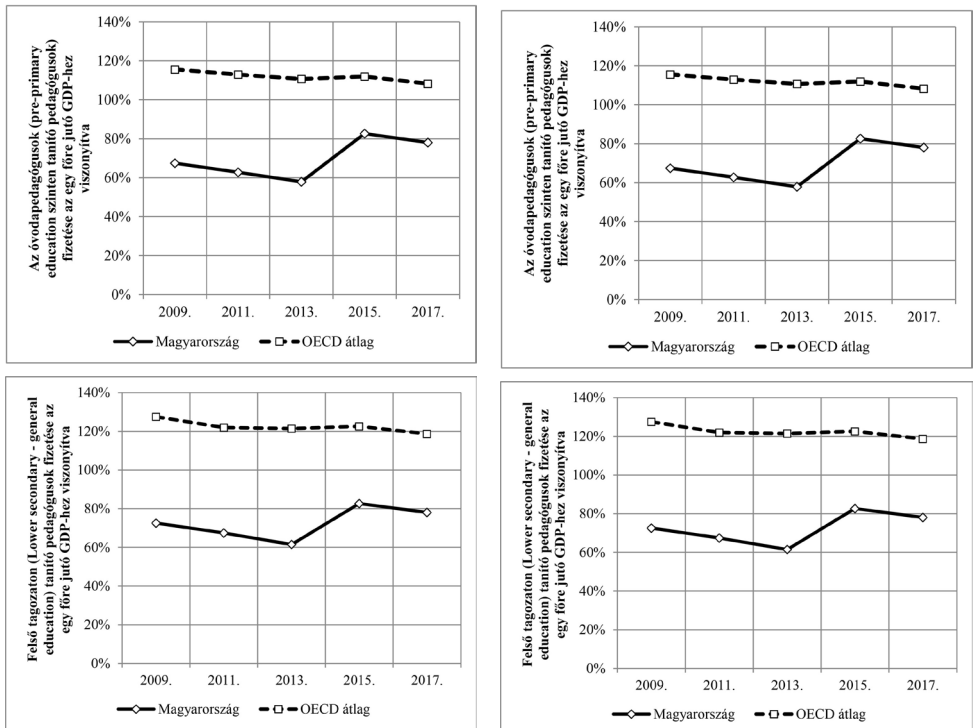
A pedagógusfoglalkozások havi átlagkeresetének alakulása 2009 és 2016 között a diplomások nemzetgazdasági átlagához viszonyítva

FORRÁS: <https://nfsz.munka.hu> (az adattár alapján saját számítás és szerkesztés)

2. ÁBRA

A különböző oktatási szinteken tanító, 15 éves gyakorlattal rendelkező pedagógusok törvényes fizetése⁵ az egy főre jutó GDP-hez viszonyítva

FORRÁS: az OECD.stat adatai (Teachers' statutory salaries, valamint GDP per capita) alapján saját számítás és szerkesztés

Ha a kezdő fizetéseket vizsgáljuk meg nemzetközi összehasonlításban, akkor a magyar pedagógusok helyzete a fenti, helyenként kedvező képnél lényegesen kedvezőtlenebb. A 2017-es adatok szerint a magyar alapfokú (alsó tagozatos) oktatásban tanító pedagógusoknak az egy főre vetített GDP-hez viszonyított kezdő fizetése a 34 OECD-ország között⁶ a 33., a felső tagozaton (lower secondary) szinten tanítók ese-

tében a 29., a középfokon tanítók esetében a 30 helyen áll.

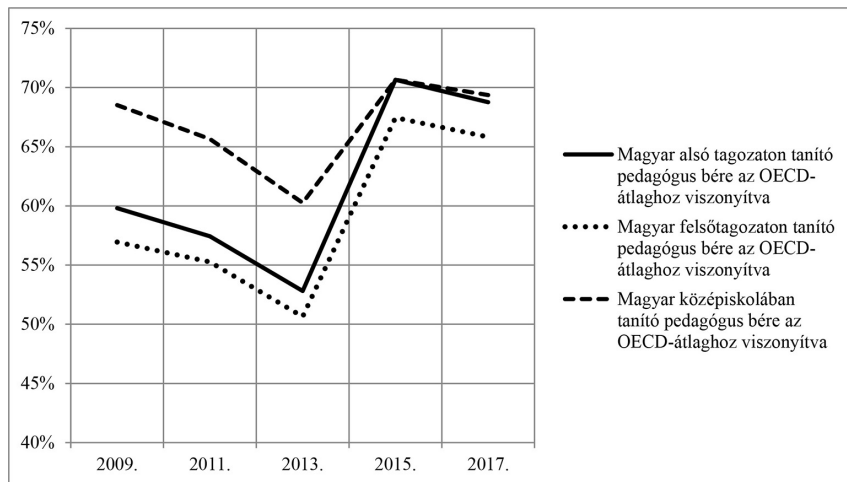
Összességében tehát az elemzés azt mutatja, hogy bár az óvodapedagógusok és az általános iskolai tanítók és tanárok fizetése javult, az **valamennyi oktatási szinten jelentősen elmarad az OECD-átlagtól** (az egy főre jutó GDP arányában vizsgálva).

⁵ A törvényes fizetés (statutory salary) jelentése: „Az éves bruttó törvényes fizetés a tanárok fizetése a fizetési skálák szerint, beleértve az összes további juttatást, amely az éves alapilletmény rendszeres részét képezi, például a tizenharmadik hónapot vagy a szabadságmegváltást” (OECD, 2017, 362. o.).

⁶ Forrás: OECD.stat (Teachers' statutory salaries) adatai alapján saját számítás

3. ÁBRA

A különböző oktatási szinteken tanító, 15 éves gyakorlattal rendelkező pedagógusok egy főre jutó GDP-hez viszonyított fizetésének alakulása az OECD-átlaghoz képest

FORRÁS: az OECD.stat adatai (Teachers' statutory salaries, valamint GDP per capita) alapján saját számítás és szerkesztés

A középiskolai tanárok esetében pedig mára teljesen elapadt a béremelés hatása, s lényegében visszaállt a 2009-es bérszint, messze leszakadva az OECD-átlagtól.

Közismert, hogy a McKinsey-jelentés 2007-ben azt írja: „jól teljesítő [oktatási] rendszerben az egy főre eső GDP-hez viszonyítva az OECD átlagának megfelelő, vagy annál magasabb fizetést kínáltak a kezdő tanároknak.” (Barber és Mourshed, 2007, 20. o.). Ez messze nincs így a hazai pedagógusbérezés esetében. De az egész pedagógusállomány esetében is azt lehet megállapítani, hogy a **pedagógus-életpályamodell béremelésének hatása lényegében elenyészett.**

Az életpályamodell akkor érte volna el célját – az oktatás minőségi javulását –, ha a fizetésekkel a legalkalmasabb embereket sikerül a pályára vonzani, ha a bérekkel sikerül megteremteni a pálya presztízsét, és

sikerül valódi minőségi szelekciót megvalósítani a pályarálépés mellett a karrierlét-rán való haladás során is.

Egyértelműen leszögezhető, hogy a *pedagógus-életpályamodell* béremelési hatása nem hozott áttörést a hazai pedagógusok helyzetében. Sőt a pályakezdő fizetések tekintetében igen előnytelen helyzetet teremtett, ami a pályára lépést alighanem kedvezőtlenül befolyásolja.

A PEDAGÓGUSOK REKRUTÁCIÓS JELLEMZŐINEK VÁLTOZÁSAI

A kedvező bérszint elősegítheti, hogy – mint a McKinsey-riport szorgalmazza – „a megfelelő emberek váljanak tanárrá” (Barber és Mourshed, 2007, 2. o.).

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy a pedagógusképzésre felvett hallgatók – pontszámuk és nyelvtudásuk alapján – milyen helyet foglalnak el a felsőoktatásba felvett összes hallgatók rangsorában, mennyire mondható az, hogy a legkiválóbbak kerülnek a pályára.

Az elmúlt tíz év bejutási pontszámait és a nyelvvizsgálóval rendelkezők arányát vizsgáltuk meg, s mutatjuk be a 2. táblázatban. (Pontosabban az utóbb arányszámok helyett az adatbázis adottságai miatt a nyelvvizsga okán többletpontszámot kaptak arányszámait néztük, ami némileg eltér, alatta marad az előzőnek, de jól jellemzi azt.)

A táblázat értékelése előtt fontos elmondani, hogy a pontszámok összevethetősége korlátozott a felvételi rendszer és pontozás változásai miatt. E változások részletes bemutatása nem ennek az írásnak a feladata. A pontrendszer változását ezért csak nagy vonalakban foglaljuk össze:

2006-ban a jogszabály (a 237/2006. [XI. 27.] Kormányrendelet) szerint felsőoktatási intézménybe csak az vehető fel, akinek az emelt szintű érettségiért járó többletpontokkal együtt, de más jogcímen adható többletpontok nélkül számított pontszáma eléri a 78 pontot. (Ez még 144-es maximummal dolgozó rendszer volt). 2008-ban a bejutási határ már 160, 2009-ben 200 pont volt (480 pontos maximum mellett), majd 240 pont lett (500 pontos maximum mellett). A 2012. évi felsőoktatási felvételi eljárásról szóló jogszabály (a 423/2012. [XII. 29.] Kormányrendelet) először 240, majd 260, 2014-től pedig 280 pontban határozta meg a felsőoktatásba kerülés alsó ponthatárát alap- és osztatlan képzés esetében (500 pontos rendszerben), és 2015-ben

40 szak esetében emelt pontszámokat határozott meg a bejutáshoz. (Továbbá ugyanez a rendelet 2020. január 1-től általános felvételi követelménnyé teszi – a művészeti képzések kivételével – az emelt szintű érettségit, és legalább egy középfokú [B2] nyelvvizsgát).

A 2. táblázat adatainak értékelése során tehát a pontszámok lényegében csak 2012 óta összevethetőek, mert 2009-ben valamivel alacsonyabb maximális pontszámú felvételi rendszer volt érvényben.

A változásokat is figyelembe véve egyértelműen látszik a bejutási pontszám növekedése, aminek oka az alsó bejutási ponthatár folyamatos emelése. Ugyanakkor a nyelvvizsgáért többletpontokat kapók aránya meglehetősen hektikusan alakul. Az alapképzés esetében egyre lassabban növekszik, az osztatlan képzés esetében viszont 2012 óta csökken, aminek egyik nyilvánvaló oka a pedagógusképzés jelentős részének az osztatlan képzésbe történt átkerülése. Elég egyértelműen látszik ugyanis, hogy a pedagógusképzésre

a nyelvvizsgáért többletpontokat kapók aránya meglehetősen hektikusan alakul

felvettek között a nyelvvizsgáért többletpontot kaptak aránya az alapképzésben kisebb, de az osztatlan képzésben is jelentősen elmarad a felvettek átlagától.

Ha megnézzük az egyes alapképzési képzési területeken a felvettek átlagpontszámait alapján képzett rangsorokat (3. táblázat), akkor azt tapasztaljuk, hogy a pedagógusképzés 2009-ben volt a legalacsonyabb helyen – 14 képzési terület között az utolsó –, 2012-ben egy hellyel került előrébb, 2015 óta pedig az alsó harmad elején, a 11. helyen áll.

2. TÁBLÁZAT

A felsőoktatásba felvett hallgatók bejutási jellemzői 2009-től 2018-ig

	Az adott évben alapképzésre felvett összes hallgató		Az adott évben osztatlan képzésre felvett összes hallgató		Az adott évben pedagógusképzési területre, alapképzésre felvett hallgató		Az adott évben pedagógusképzési területre, osztatlan képzésre felvett hallgató	
	Bejutási pontszám átlaga	Nyelvizsgákért kapott pontszámmal rendelkezők aránya (%)	Bejutási pontszám átlaga	Nyelvizsgákért kapott pontszámmal rendelkezők aránya (%)	Bejutási pontszám átlaga	Nyelvizsgákért kapott pontszámmal rendelkezők aránya (%)	Bejutási pontszám átlaga	Nyelvizsgákért kapott pontszámmal rendelkezők aránya (%)
2009	340,5	41,0%	379,2	67,5%	313,9	27,8%		
2012	357,7	47,7%	395,5	74,6%	320,8	39,9%		
2015	369,1	54,4%	400,9	59,9%	359,7	46,9%	381,4	35,5%
2018	372,2	54,6%	403,7	58,8%	361,3	46,0%	385,5	36,5%

FORRÁS: 2009., 2012., 2015. és 2018. évi felvételi adatbázisok alapján saját számítás

3. TÁBLÁZAT

Az alapképzés képzési területeinek felvételi átlagpontszámai alapján képzett rangsorok

Alapképzési képzési területek	2009	2012	2015	2018
agrár	13	12	13	14
bölcsészettudomány	3	2	1	1
gazdaságtudomány	4	6	7	6
informatika	8	8	8	7
jogi	12	14	14	13
közigazgatási/államtudományi	9	4	3	5
műszaki	11	10	9	10
művészeti	1	3	6	8
művészetközvetítési	2	1	5	3
orvos-egészségtudományi	6	11	12	9
pedagógusképzés	14	13	11	11
sporttudomány	10	9	10	12
társadalomtudomány	5	5	2	4
természettudomány	7	7	4	2

FORRÁS: 2009, 2012, 2015 és 2018. évi felvételi adatbázisok alapján saját számítás

Az osztatlan képzés képzési területeinek felvételi átlagpontszámát vizsgálva (4. táblázat) azt látjuk, hogy a pedagógiai terület a 2015. évi 5. helyről – amely akkor az utolsó előtti volt – 2018-ra visszaesett az utolsóra. Úgy tűnik, hogy a pedagóguséletpályamodell kezdetben kedvező hatása mára e területen is elenyészett. Ugyanitt az alapképzés képzési területeire felvettek között a nyelvvizsgáért többletpontot kaptak arányát elemezve látni lehet, hogy a pedagógiai területre felvettek között a nyelvvizsgával rendelkezők aránya

a legkedvezőbb helyzetű műszaki, természettudományi, informatikai és közigazgatási alapképzés esetében is a hallgatók harmada, negyede veszhet el a nyelvvizsgakövetelmény miatt

az egyik legalacsonyabb; 2018-ban nem éri el az 50%-ot, s csak az agrár-, a társadalomtudományi és a sporttudományi terület marad el tőle. Az ábrából jól kitűnik, hogy a nyelvvizsga kötelezővé tétele leginkább ezeket, illetve a jogi és a bölcsészettudományi alapképzéseket fogja sújtani; e területek elveszthetik hallgatóik felét. De a legkedvezőbb helyzetű műszaki, természettudományi, informatikai és közigazgatási alapképzés esetében is a hallgatók harmada, negyede veszhet el a nyelvvizsgakövetelmény miatt. (4. ábra)

4. TÁBLÁZAT

Az osztatlan képzés képzési területeinek felvételi átlagpontszámai alapján képzett rangsorok

Képzési terület	2015	Képzési terület	2018
orvosi	1	gazdasági	1
műszaki	2	orvosi	2
agrár	3	államtudományi	3
jogi	4	műszaki	4
pedagógiai	5	művészet	5
művészet	6	jogi	6
államtudományi	–	agrár	7
gazdasági	–	pedagógiai	8

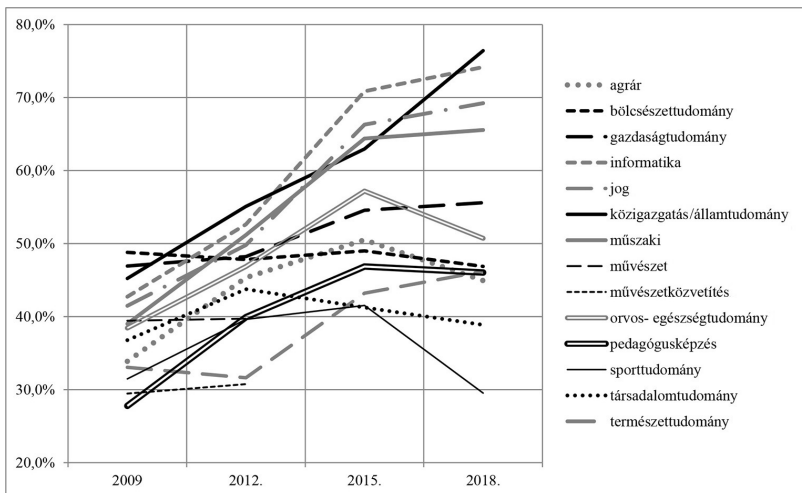
FORRÁS: 2009., 2012., 2015. és 2018. évi felvételi adatbázisok alapján saját számítás

Az osztatlan képzés területeire felvett hallgatóknál egyértelmű, hogy a pedagógusszakokra felvettek esetében a legalacsonyabb a nyelvvizsgáért többletpontszámot kaptak aránya; a negyven százalékot

sem éri el (5. ábra). A bejutáshoz kötelező nyelvvizsga bevezetése a pedagógushallgatóknak majdnem kétharmadát kiszorítja a felvételtől.

4. ÁBRA

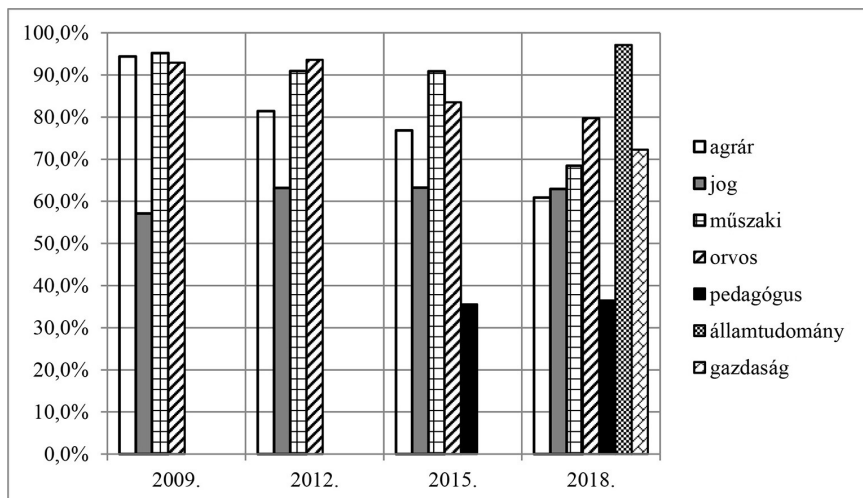
Az alapképzési területekre az adott évben felvettek között a nyelvvizsgáért többletpontszámot kaptak aránya

FORRÁS: 2009., 2012., 2015. és 2018. évi felvételi adatbázisok alapján saját számítás

5. ÁBRA

Az osztatlan képzés területeire az adott évben felvettek között a nyelvvizsgáért többletpontszámot kaptak aránya

FORRÁS: 2009., 2012., 2015. és 2018. évi felvételi adatbázisok alapján saját számítás

A bemutatott adatok alapján egyértelmű, hogy – bár az alapképzésre felvett hallgatók esetében van némi javulás – a pedagógus-életpályamodell bevezetése után nem mondható el, hogy a legkiválóbbak kerülnek a pedagógusképzésbe (ha a kiválóság ismérvének a bejutási pontszámokat és a nyelvvizsgával rendelkezők arányát tekintjük).

A PEDAGÓGUSOK ÉLETKORSTRUKTÚRÁJA

A pedagógus-életpályamodell bevezetésének hatását tekintve egy további lehetőség

a pedagógusállomány helyzetének vizsgálatára a korstruktúra elemzése.

Előjáróban érdemes egy pillantást vetni a kiadott pedagógusoklevelek számának alakulására (5. táblázat). 2005 és 2016 között ezek száma megfeleződött, s 2016-ban a teljes pedagógusállomány mintegy 4%-át érte el. (Ez egyenletes koreloszlást feltételezve – ami, mint látni fogjuk, erős egyszerűsítés – mintegy 40%-kal több mint a várható pótlási igény.)

5. TÁBLÁZAT

Az adott évben kiadott pedagógusoklevelek száma ISCED-besorolás szerint

	Főállású pedagógusok száma – általános iskola	Főállású pedagógusok száma – szakközépiskola, szakiskola, gimnázium, szakgimnázium	Összes főállású pedagógus	Adott évben kiadott diploma – alsó szintű tanításra	Adott évben kiadott diploma – szaktanítás	Adott évben kiadott diploma – szakképzés	Adott évben kiadott pedagógusdiploma	Adott évben kiadott diploma az összes főállású pedagógushoz viszonyítva
2005	85 469	49261	134 730	1 980	6 382	1 118	9 480	7,0%
2006	83 606	50864	134 470	1910	6417	830	9 157	6,8%
2007	78 073	49190	127 263	1640	6074	1027	8 741	6,9%
2008	75 606	48008	123 614	1599	6188	1360	9 147	7,4%
2009	74 241	48458	122 699	1303	5376	790	7 469	6,1%
2010	73 565	48953	122 518	901	5003	397	6 301	5,1%
2011	72 501	47878	120 379	901	5003	397	6 301	5,2%
2012	72 048	47281	119 329	514	4106	536	5 156	4,3%
2013	73 906	46428	120 334	594	3753	557	4 904	4,1%
2014	75 704	46204	121 908	703	3871	99	4 673	3,8%
2015	77 120	45597	122 717	774	3791	130	4 695	3,8%
2016	77 633	45291	122 924	776	4001	155	4 932	4,0%

FORRÁS: az Oktatási Hivatal felsőoktatási statisztikái alapján saját számítás

Hogy mennyire túlegyszerűsítés az egyenletes koreloszlás feltételezése, jól mutatja, hogy 2005-ben a 30 évnél fiatalabb pedagógusok aránya – a teljes közoktatásban (alap- és középfok együtt) Magyarországon 15%, 2016-ben pedig 5% volt. De lássuk részletezve.

Az alsó tagozaton tanító pedagógusok koreloszlását nemzetközi összehasonlításban vizsgálva azt állapíthatjuk meg,⁷ hogy:

- Magyarország 2005-ben a legtöbb idős (50 éves és idősebb) pedagógust foglalkoztató OECD-országok között a maga 18%-os arányszámával a kedvező helyzetű (alacsony idősarányú) országok közé tartozott,
- viszont ugyanebben az évben a legkevesebb fiatal (30 évnél fiatalabb) pedagógust foglalkoztató 12 OECD-ország között volt (14%-os arányszámmal).

Ugyanakkor

- 2016-ban Magyarország a legtöbb idősebb (50 éves és idősebb) pedagógust foglalkoztató 9 ország egyike a maga 39%-ával (Olaszország 55%, Litvánia 44%, Észtország 43%, Csehország 41%, Magyarország, Németország, Izland, Lettország és Ausztria 39%),
- és továbbra is a legkevesebb fiatal (30 évnél fiatalabb) pedagógust foglalkoztató 10 OECD-ország egyike is, a maga 7%-ával (Olaszország és Portugália 1%, Litvánia 4%, Izland és Szlovénia 5%, Szlovákia és Magyarország 7%, Csehország, Svédország, Németország, Finnország 8%).

Tehát tíz év alatt (2005 és 2016 között) jelentősen öregedett az általános iskola alsó tagozatán a pedagógusállomány: a 30 évesnél fiatalabbak aránya megfeleződött, az idősebb tanítók aránya viszont több, mint kétszeresére növekedett.

A felső tagozaton tanító pedagógusok koreloszlását nemzetközi összehasonlításban vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy

tíz év alatt
(2005 és 2016 között)
jelentősen öregedett
az általános iskola
alsó tagozatán a
pedagógusállomány

ban vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy

- 2005-ben Magyarország a 11. volt a legalacsonyabb fiatal (30 évnél fiatalabb) pedagógusaránnyal rendelkező (adatközlő) OECD-országok között (13%-kal),
- és 16. volt az idősebb (50 évnél idősebb) pedagógusarányt illetően az (adatközlő) OECD-országok között (27%-kal).

Ugyanakkor

- 2016-ban Magyarország a 10 legalacsonyabb fiatal (30 évnél fiatalabb) pedagógusaránnyal rendelkező OECD-ország között volt (Portugália és Görögország 1-1%, Olaszország 2%, Spanyolország 3%, Magyarország, Litvánia, Izland és Szlovénia 5-5%, Lettország és Lengyelország 6-6%),
- és ugyanebben az évben a 10 legmagasabb idősebb (50 évnél idősebb) pedagógusaránnyal rendelkező OECD-ország között találjuk (Olaszország, Észtország és Lettország több mint 50%, Ausztria 49%, Litvánia 48%, Görögország és Németország 47-47%, Magyarország 42%, Új-Zéland 41%).

⁷ Az alsó-, felső- és középfokon tanító pedagógusok koreloszlásának forrása: OECD.Stat (Distribution of teachers by age and gender, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_PERS_SHARE_AGE)

Tehát tíz év alatt itt is – az általános iskola felső tagozatán dolgozó pedagógusok esetében – jelentős változást állapíthatunk meg: a 30 évesnél fiatalabb pedagógusok aránya felénél jobban csökkent, miközben az 50 évesnél idősebbek aránya több, mint felével növekedett.

A középfokú oktatás esetében is hasonló trendeket látunk: 2005-ben 17% volt a 30 évesnél fiatalabb pedagógusok aránya, ez 2016-ra 4%-ra esett. (Az 50 éves és idősebb pedagógusok aránya pedig 2005-ről 2016-ra 31%-ról 36%-ra emelkedett.)

A teljes közoktatást (alap és középfok együtt) vizsgálva 2005-ben a 30 évnél fiatalabb pedagógusok aránya Magyarországon 15% volt, 2016-ban pedig 5% (ami az adatot közlő OECD-országok között hátulról a 4–7. helyet foglalta el), azaz tíz év alatt harmadolódott az arányuk. Az 50 évesnél idősebb pedagógusok részaránya 2005-ben 25% volt, 2016-ban pedig 39%-ra növekedett, azaz több, mint harmadával emelkedett.

Szembetűnő tehát, hogy a hazai pedagógusállomány a 2005 és 2016 közötti időszakban jelentősen öregedett. Az el-

öregedés oka arra vezethető vissza, hogy részint a demográfiai folyamatokkal bekövetkezett tanulólétszám-csökkenés nyomán a pedagógusok pótlása lelassult, azaz a nyugdíjba vonulók helyére kevesebb fiatal pedagógust vettek fel. Részint a – fentiekben látott kedvezőtlen – pályakezdő bérek hatására a pályaralépési szándék is lanyhult.

De baj-e az előregedés?

Első gondolatra az idősebb, tapasztaltabb pedagógusok arányának növekedése akár kedvezőnek is tűnhet. Azonban ha összevetjük az egyes OECD-országok PISA-eredményeit és a pedagógusállomány koreloszlását, akkor azt látjuk – jóllehet nem igazán robusztus korrelációkkal –, hogy a PISA-ban mért olvasási teljesítmény a fiatalabb pedagógusarányval mutat pozitív korrelációs kapcsolatot, és az idősebbekkel negatívát. Amit úgy is interpretálhatunk, hogy *a PISA-ban mért olvasási teljesítmény azokban az országokban jobb, ahol a pedagógusállományban nagyobb a fiatalok aránya, és ott gyengébb, ahol az idősebbek aránya nagyobb* (6. táblázat).

6. TÁBLÁZAT

A PISA olvasási teljesítmény és a (teljes közoktatási) pedagógusállomány korcsoportjai arányának korrelációja az OECD-országok halmazán

	Pedagógusok koreloszlása					
	Fiatalabb, mint 30 éves	30–39 éves	40–49 éves	50–59 éves	50 éves és idősebb	60 éves és idősebb
2006	0,2693	0,0528	-0,0390	-0,1027	-0,1478	-0,2354
2009	0,1171	0,1546	0,0484	-0,2176	-0,1951	-0,0778
2012	0,0523	0,1096	0,1205	-0,1560	-0,1636	-0,1122
2015	0,0785	0,1752	-0,0158	-0,2210	-0,1663	-0,0268

FORRÁS: OECD.stat adatai alapján saját számítás

A *reading literacy*hoz hasonló kapcsolatokat mutat a *science literacy* is, viszont a matematika literacy esetében úgy tűnik, a középkorú (40–49 éves) pedagógusok ma-

gasabb aránya van pozitív hatással, és a legidősebbek aránya hat leginkább negatívan az eredményekre (7. és 8. táblázat).

7. TÁBLÁZAT

A PISA matematikai teljesítmény és a (teljes közoktatási) pedagógusállomány korcsoportjai arányának korrelációja az OECD-országok halmazán

	Pedagógusok koreloszlása					
	Fiatalabb, mint 30 éves	30–39 éves	40–49 éves	50–59 éves	50 éves és idősebb	60 éves és idősebb
2006	0,2344	0,0193	0,0619	-0,0853	-0,1566	-0,3170
2009	0,0090	-0,0500	0,1224	0,0155	-0,0377	-0,1087
2012	-0,0194	-0,0151	0,1948	0,0191	-0,0705	-0,1702
2015	-0,0286	0,0301	0,0080	0,0265	-0,0081	-0,0473

FORRÁS: OECD.stat adatai alapján saját számítás

8. TÁBLÁZAT

A PISA science teljesítmény és a (teljes közoktatási) pedagógusállomány korcsoportjai arányának korrelációja az OECD-országok halmazán

	Pedagógusok koreloszlása					
	Fiatalabb, mint 30 éves	30–39 éves	40–49 éves	50–59 éves	50 éves és idősebb	60 éves és idősebb
2006	0,0803	0,0140	0,0438	0,0003	-0,0679	-0,2534
2009	-0,0338	-0,0827	0,1676	-0,0138	-0,0146	-0,0107
2012	0,1303	0,0242	0,0289	-0,1704	-0,1066	0,0178
2015	0,0908	0,0469	-0,0303	-0,0791	-0,0742	-0,0361

FORRÁS: OECD.stat adatai alapján saját számítás

Összességében megállapítható, hogy a pedagógus-életpályamodell sokkal inkább az idősebb, pályán lévő pedagógusoknak kedvez, a pályakezdőknek pedig kevésbé, s így hozzájárul a pedagógusállomány elöregedéséhez. A pedagógusállomány elöregedése pedig úgy

tűnik, súlyos következményekkel jár a tanulók teljesítményét tekintve – mind az olvasási, mind a tudományos PISA-eredmények sejtetik ezt a negatív hatást. Egyedül a matematikateljesítményekre hat kedvezően a változás, de ott is csak a középkorú pe-

dagógusok magasabb arányáról mondható el ez. Az 50 évesnél idősebb, de különösen a 60 évesnél idősebb pedagógusok magasabb aránya összességében kedvezőtlennek tűnik.

ÖSSZEGZÉSKÉNT

Időnként fel-felröppen a médiában a megállapítás, mint a közelmúltban is, hogy „a magyar pedagógusok alkalmatlanok a pályára”.⁸ A hír – amelyet egyetem karok vezetőire és a HÖÖK-ra hivatkozva tett közzé az egyik hetilap, s amelyet azután a média széles köre átvett – kisebb csúsztatással *Varga Júlia* (maga illetve szerzőtárrsal írt) tanulmányaira hivatkozik. Ezek a tanulmányok valóban léteznek, igaz hogy nem mostanában, hanem 2007-ben és 2013-ban íródtak.⁹ (Ezt az egyik hírt közzé hetilap frissített verziója meg is jegyzi).¹⁰

Most ne ragadjunk le annál a ténynél, hogy az alkalmatlanságra vonatkozó meg-

állapítás vajon a magyar foglalkozási kategóriák milyen széles körére és mennyire általánosítva igaz. Egyértelműen látni kell, hogy minden országnak olyan pedagógus-állománya van, amelyet kiérdemelt magának a pedagógusok foglalkoztatásának és bérezésének szabályozása és a szabályozás történelme alapján.

Magyarországon két-három kormányzati ciklusonként próbálkoznak újra és újra nekiveselkedni a pedagógusbérezés és -foglalkoztatás megreformálásának azzal a céllal, hogy a pedagógusfoglalkozást magasabb presztízsű hivatássá emeljék, s ezáltal kiemelkedő képességű fiatalok kerüljenek a pályára, a pedagógusi munka minősége pedig magasabb színvonalú legyen.

Eddig ezek a kísérletek kudarcot vallottak – a legutóbbi is. A helyzetről nem a pedagógusok tehetnek, hanem azok a kormányzatok, amelyek nem képesek tartós oktatáspolitikát, benne tartósan kiemelt béreket nyújtó pedagógus-foglalkoztatáspolitikát megvalósítani.

HIVATKOZÁSOK

Barber, M. és Mourshed, M. (2007): Mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének háttérében? McKinsey&Company. Letöltés: <http://mek.oszk.hu/09500/09575/09575.pdf> (2019. 07. 11.)

OECD (2017): *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. OECD, Paris.

Polónyi István (2015): Pedagógusbérek – mindig lent? *Educatio*, **24**. 1. sz., 30–46.

Sági Matild és Varga Júlia (2013): Pedagógusok. In: *Pedagógia I.: Nevelésméleti és didaktikai alapok* [online kurzus]. ELTE, Budapest. Letöltés: <https://www.studocu.com/en/document/eoetvoes-lorand-tudomanyegyetem/pedagogia-i-nevelesméleti-es-didaktikai-alapok/practical/8-pedagogusok-sagi-matild-varga-julia/25279591/view> (2019. 04. 29.)

Varga Júlia (2007): Kiből lesz ma tanár? *Közgazdasági Szemle*, **54**. 7–8. sz., 609–627.

⁸ Lásd: <http://www.atv.hu/belfold/20190426-dobbenet-a-tanarok-jelentos-resze-alkalmatlan-a-palyara> (2019. 04. 28)

⁹ Varga (2007) valamint Sági és Varga (2013)

¹⁰ Lásd: Hvg.hu (2019. 04. 28): Hetek: „A tanárok jelentős része alkalmatlan a feladatára”. (A cikk update megjegyzése: „A Hetek által hivatkozott vizsgálat 2007-es, és 2013-as. Lapunk úgy tudja, Varga Júliát a lap nem kérdezte meg.”)